

Ключевые слова: бюджетная политика, бюджетное финансирование, региональный менеджмент, региональное развитие, региональная экономическая система, трансферты.

Oprysok M.D. Budget Financing of Ternopil Region Development: from «Departmental» to «Project» Criteria of Assigning of Money.

The essence and the importance of budget financing to the development of the economy of the region is considered, the forming of the income part of the budget exactly. The methodology of the programmer-armed and traditional method of budgets forming which lies in the difference of approaches to the defining of the problems and different ways of settling the problems is analyzed.

Key words: budget financing, budget policy regional development, regional management, regional economic system, transfers.

Надійшло 23.10.2007 р.

УДК 332.1:001.891.7:330.111.4

Г.Г. Губані

**Теоретичні проблеми здійснення регіональної
діагностики розвитку продуктивних сил**

Розглядаються теоретичні проблеми здійснення діагностики соціально-економічного розвитку продуктивних сил регіону, а саме: визначення сутності регіональної діагностики, окреслення її видів та ін., а також висвітлюються підходи до побудови еталонної моделі продуктивних сил регіону на прикладі Закарпатської області.

Ключові слова: *регіон, регіональна діагностика, продуктивні сили, еталонна модель, теоретичні проблеми.*

Важливість здійснення діагностики й прогнозування продуктивних сил регіону обумовлена кількома факторами. По-перше, виявлення проблем розвитку продуктивних сил регіону дозволить розробити низку заходів, спрямованих на підвищення рівня і якості життя населення в його межах. По-друге, актуальність вивчення продуктивних сил регіону визначається необхідністю перетворення його в конкурентоспроможну регіональну суспільну систему, здатну забезпечити собі соціально-економічне зростання з метою підвищення добробуту населення. По-третє, вмиле здійснення діагностики й прогнозування розвитку і розміщення продуктивних сил регіону стане підґрунтям для розв'язання завдань щодо зміцнення України на міжнародній арені як незалежної держави. Актуальність здійснення регіональної діагностики особливо зросла в результаті того, що згідно із сучасною законодавчо-нормативною базою України для кожного її регіону необхідно розробити регіональну стратегію розвитку. Очевидно, що розв'язання

© Г.Г. Губані, 2008.

такого завдання вимагає здійснення регіональної діагностики, яка має стати базою для розробки регіональної стратегії розвитку.

На жаль, у науковому середовищі до сьогоdnішнього дня не вироблено загально визнаного розуміння суті діагностики стану й соціально-економічного розвитку продуктивних сил регіону, не окреслені підходи до її здійснення. Ці та інші нерозв'язані теоретичні проблеми здійснення регіональної діагностики, необхідність визначення завдань її реалізації засвідчують про актуальність теми цієї статті.

Оскільки розуміння суті діагностики стану й соціально-економічного розвитку продуктивних сил регіону є однією з найважливіших теоретичних проблем регіональної економіки, розкриємо наше бачення її вирішення.

Термін «діагностика» (від грец. *diagnostikos* – спроможний розпізнавати) дослівно перекладається з давньогрецької як розпізнавання стану об'єкта за другорядними ознаками.

Існують різні підходи до визначення сутності діагностики. Діагностика, з медичної точки зору, – це процес розпізнавання хвороби за властивими їй ознаками та визначення цієї хвороби відповідно до прийнятої медичної термінології, тобто встановлення діагнозу [1, с. 302]. Але до цього визначення варто було б додати, на нашу думку, те, що розпізнавання хвороби було б неможливим без порівняння хворої людини із здоровою. Тільки при такому порівнянні й стають очевидними ознаки тої чи іншої хвороби.

Зазначимо, що термін «діагностика» отримав поширення і в інших галузях знань, зокрема в соціології, економіці, управлінні тощо. При цьому деякі вчені дещо відійшли від первісного змісту цього поняття, часто ототожнюючи його просто з аналізом. Дехто ототожнює діагностику з інструментом управління. Наприклад, І. Ніколіна вважає, що діагностика соціального становища в регіоні (області) – необхідний інструмент децентралізованого механізму державного управління, який надає змогу не тільки оцінити дієвість політики, а й з'ясувати причини та можливі наслідки від збереження існуючих тенденцій [2, с. 11-17].

Деякі вчені зводять діагностику до одного з елементів експертизи, практично ототожнюючи її з експертизою. Так думає, наприклад, О.Л. Сکیدін, який стверджує, що соціальна діагностика – це один з елементів соціальної експертизи, характерною рисою якої є вивчення не тільки того, що уже існує, а й пізнання того, що може виникнути. Він вважає, що соціальне діагностування дозволяє вибрати оптимальне управлінське рішення, яке понад усе відповідає наявній ситуації чи реальному співвідношенні діючих сил [3, с. 104].

На діагностику соціального становища дивляться як на вимір стану суспільства (стабільного або нестабільного), який здійснюється за допомогою моніторингу [4, с. 134]. Філософське забарвлення мають погляди на соціальне діагностування І.Ф. Девятка, який визначає його як перехід від «видимості» до того, що існує «насправді». При цьому «видимість» не має власної дійсності, а відображає «суть» [5, с. 4]. Діагностика розглядається і як головна провідна функція контролю. Припускається, що вона надає інформацію про справжній стан справ [6, с. 138]. Інші зводять діагностику до виявлення проблем чи слабких ланок.

Таким чином, поняття «діагностика», залежно від сфери застосування, трактується по-різному, але в кожному з наведених визначень – це робота з виявлення проблем і вузьких місць певної системи. Отже, діагностика – це система заходів, спрямованих на визначення величини відхилення стану економічної системи від бажаного (або нормативного) і основних причин цього відхилення, для вироблення управлінських дій з метою приведення системи в потрібний стан.

Основним завданням діагностики є встановлення діагнозу, тобто формування узагальнюючого висновку стосовно поточного та перспективного стану об'єкта дослідження, доцільності та необхідності здійснення корегування основних параметрів функціонування в цілому та в розрізі окремих підсистем.

У спеціалізованій літературі набув поширення також термін «економічна діагностика». Згідно з даними роботи, економічна діагностика спрямована насамперед на оцінку стану економічних об'єктів за умов неповної інформації з метою виявлення проблем розвитку та перспективних шляхів їх розв'язання.

Завданням економічної діагностики визнається виконання таких аналітичних завдань: оцінка стану господарської системи (підприємства) за умови обмеженої інформації; оцінка режиму функціонування, його ефективності і на цій підставі – стабільності роботи підприємства; визначення можливих варіантів економічної динаміки, що склалася, виходячи із структури зв'язків між показниками, які характеризують діяльність підприємства; оцінка можливих наслідків управлінських рішень з огляду на ефективність діяльності підприємства. Таким чином, економічна діагностика розглядається як комплексне дослідження, різноманітне за своїми завданнями та місцем у системі управління. Проведення економічної діагностики – не одноразовий захід, а дослідницький, пошуковий, пізнавальний процес, який протікає в певному часі та просторі.

Об'єктом економічного чи соціально-економічного діагностування може бути система будь-якого рівня: макро – (економіка країни), мезо – (розвиток певного регіону чи галузі) або мікро – (стан життєздатності та розвитку підприємства в цілому або його окремої складової частини). Якщо об'єкт діагностування – регіон, то ми маємо право говорити про регіональну діагностику.

Таким чином, економічна та соціально-економічна діагностика розглядаються переважно як необхідний етап дослідження проблем, що мають місце у процесі життєдіяльності певної суспільної чи соціально-економічної системи, який відбувається після виявлення проблеми у результаті контролю (нагляд за станом системи). При цьому діагностикою проблеми називають виявлення невідповідності між фактичним та цільовим (нормативним) станом системи, між її внутрішнім та зовнішнім оточенням, між окремими підсистемами; аналіз розмірів відхилень та їх впливу на процес функціонування й розвитку системи.

В науковій літературі прийнято виокремлювати такі напрями соціально-економічної діагностики: оперативна та стратегічна. Оперативна діагностика фінансово-господарської діяльності суспільної системи орієнтована на обґрунтування поточних, оперативних управлінських рішень. Вона відстежує ключові сфери діяльності суспільної системи, насамперед фінансовий стан, беззбитковість, матеріальні та інформаційні потоки, ризики, що властиві їй діяльності. Але в такому трактуванні, практично, відбувається підміна моніторингу діагностикою, чи навпаки. Адже, на нашу думку, метою оперативної діагностики фінансово-господарської діяльності суспільної системи повинно бути виявлення найнагальніших проблем, що виникають щоденно в процесі функціонування такої системи.

Аналогічна підміна відбувається при формулюванні мети стратегічної соціально-економічної діагностики, яка розкривається в ряді наукових джерел. Так, дуже часто стверджується, що метою проведення стратегічної діагностики є оцінка ефективності вибраної стратегії діяльності, дослідження стратегічної позиції суспільної системи за окремими напрямами її діяльності, оцінка сильних та слабких сигналів, що отримує дана суспільна система із зовнішнього середовища.

Але, як бачимо, і в цьому випадку мова йде скоріше про моніторинг, а не про стратегічну діагностику.

Імпонує погляд на соціально-економічну діагностику Л.Т. Шевчук, яка підкреслює, що діагностика соціально-економічного стану регіону повинна здійснюватися з метою не тільки виявлення проблем е соціально-економічній сфері, але й для встановлення системи відліку (базового рівня) для визначення стратегії її розвитку. На її думку, соціально-економічна діагностика – це встановлення ступеня (рівня) відповідності (невідповідності) фактичних параметрів соціально-економічної ситуації (кількості ресурсів, якості об'єктів, переважних соціально-економічних установок) соціально-економічним сподіванням (еталонній моделі соціально-економічного об'єкта) з наступним комплексним дослідженням причин відхилень, що виникли [7, с. 29].

Л.Т. Шевчук окреслює кілька підходів до визначення еталонної моделі Закарпатської області, найважливішими з яких, на її думку, є наступні:

1. Позиційний підхід. Його суть полягає в тому, що Закарпатська область за найважливішими показниками (величиною території, обсягом промислового виробництва, обсягом реалізованої промислової продукції, валовою продукцією сільського господарства) посідає 24-те місце серед 27 регіонів України. Ця позиція може розглядатися як еталонна і для всіх інших параметрів, що характеризують всі сфери економіки Закарпатської області. Отже, відхилення від 24-го місця за тими чи іншими параметрами повинні бути оцінені кількісно і якісно як позитивні чи негативні.
2. Середньостатистичний підхід. За еталон приймаються середньостатистичні показники по Україні в розрахунку на одну особу або на одиницю території. При цьому для порівняння можуть використовуватися показники по інших країнах світу.
3. Нормативний підхід. За еталон приймаються нормативи (забезпеченість населення місцями прикладання праці, об'єктами сфери послуг, житлом, величиною доходів тощо)
4. Експертний підхід. Еталонні параметри Закарпатської області окреслюються групою фахівців, науковців, управлінців, бізнесменів тощо, які виступають в ролі експертів. Оцінка результатів, отриманих у процесі застосування цього підходу, подаються, як правило, у вигляді СВОТ-аналізу.
5. Візійний підхід. Еталонні параметри Закарпатської області визначаються громадськістю і подаються як бачення ідеального регіону, як правило, за допомогою переважно якісних оцінок [7, с. 29-37].

Узагальнивши здійснені нами оцінки поглядів різних вчених на діагностику загалом і соціально-економічну діагностику зокрема, доходимо висновку, що діагностика розвитку продуктивних сил регіону – це виявлення деформацій та відхилень у їх розвитку на конкретну дату від еталонних показників стану продуктивних сил цього регіону, які мали б бути досягнуті на цю дату, та окреслення і оцінка проблем, пов'язаних із виникненням, наявністю і подоланням виявлених деформацій та відхилень. На основі врахування мети здійснення діагностики нами виділені різні види соціально-економічної діагностики продуктивних сил регіону (табл. 1).

Якщо враховувати результат соціально-економічної діагностики, то можна виділити інші види соціально-економічної діагностики продуктивних сил регіону.

Для проведення діагностики необхідна інформація, проаналізована за допомогою системи специфічних методів. Джерелами інформації можуть бути

Таблиця 1

Види соціально-економічної діагностики продуктивних сил регіону залежно від мети її здійснення

№	Мета діагностики	Види діагностики
1.	Виявлення повноцінності реалізації функцій окремими елементами продуктивних сил	Функціональна діагностика
2.	Встановлення оптимальності структури продуктивних сил регіону та розвитку окремих її ланок	Структурна діагностика
3.	Визначення оптимальності перебігу соціально-економічних процесів у продуктивних силах регіону	Процесуальна діагностика
4.	Окреслення проблем щодо досягнення тих чи інших цілей розвитку продуктивних сил регіону за той чи інший ретроспективний проміжок часу за наявних можливостей забезпечення такого досягнення	Ретроспективна діагностика
5.	Окреслення проблем щодо досягнення стратегічних цілей розвитку продуктивних сил регіону за той чи інший перспективний проміжок часу за наявних можливостей забезпечення такого досягнення	Стратегічна діагностика
6.	Виявлення унікальних особливостей і специфіки функціонування продуктивних сил у регіоні	Ексклюзивна діагностика
7.	Виявлення можливих ризиків за тих чи інших можливостей соціально-економічного розвитку продуктивних сил регіону	Попереджувальна діагностика
8.	Здійснення мультицільової діагностики	Комплексна діагностика

дані статистичного обліку, інтерв'ю, моделі (організаційні, функціональні, процесуальні і т. д.). Відповідно для соціально-економічної діагностики різних видів потрібний різний набір індикативних показників.

На нашу думку, виходячи з повноти і охоплення можна розрізнити пілотажну соціально-економічну діагностику регіону, яку часто в науковій літературі називають експрес-діагностикою, оскільки вона є, зазвичай, поверховою і приблизною, часткову соціально-економічну діагностику регіону, коли діагностуються його окремі підсистеми чи процеси в них, і повноцінну всеосяжну соціально-економічну діагностику, яку іноді називають комплексною діагностикою.

Наше бачення організації здійснення всеосяжної комплексної діагностики стану продуктивних сил регіону представлено на рисунку 1.

Розв'язання теоретичних проблем соціально-економічної діагностики продуктивних сил регіону повинно сприяти поліпшенню результатів її здійснення. Без урахування результатів соціально-економічної діагностики продуктивних сил регіону неможливо розробити науково обґрунтовані прогнози їх розвитку та передбачити напрямки формування та реалізації виваженої регіональної політики в державі. А без цього складно забезпечити ефективний регіональний розвиток та гідні умови життя для кожного мешканця будь-якого регіону України.

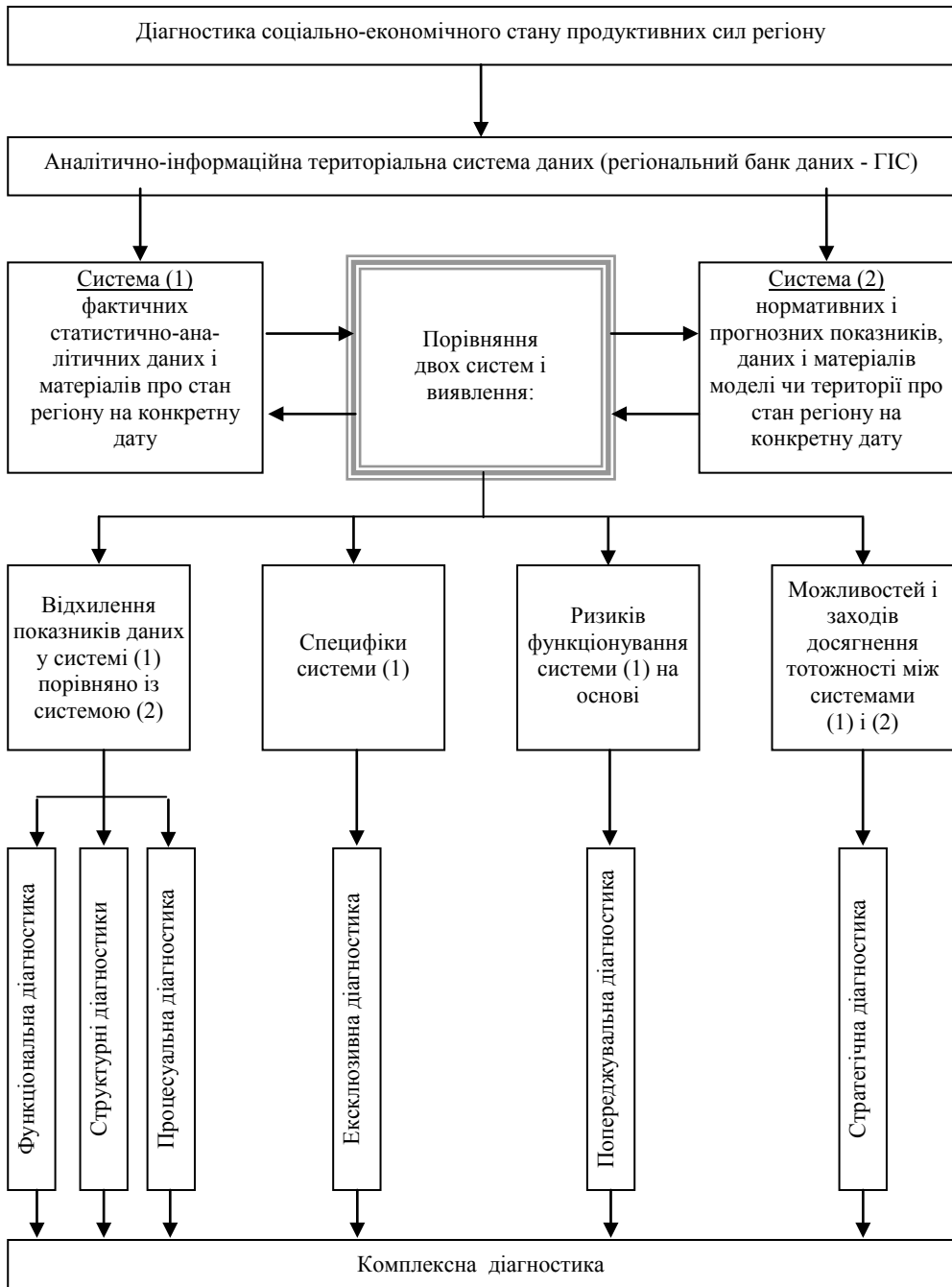

Рис. 1. Організація здійснення всеосяжної комплексної діагностики стану продуктивних сил регіону

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і гол. ред. В.Т. Буселс. – К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Ніколіна І. Методологія та методи діагностики соціального розвитку регіону // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. пр. ОРІДУ. – Одеса, 2006. – Вип. 3 (27). – С. 11-17.
3. Скидин О.Л. Социальные технологии и подготовка управленческих кадров // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії і практики: Міжвузівський зб. наук. пр. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Запорізьк. держ. ун-т, Одеськ. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. – Вип.. 2. – Київ–Запоріжжя–Одеса, 1998. – 141 с.
4. Гілко В.І., Кормич Л.І., Гансова Е.А. Соціальні орієнтири державної політики. Діагностика соціального розвитку Одеського регіону: Монографія. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2005. – 376 с.
5. Девятко И.Ф. Диагностическая процедура в социологии. Очерк истории и теории. – М.: Наука, 1993.
6. Основы социального управления: Учеб. пособ. / А.Г. Гладышев, В.Н. Иванов, В.И. Патрушев и др. / Под ред. В.Н. Иванова. – М.: Высш. шк., 2001. – 271 с.
7. Шевчук Л.Т. Підходи до обґрунтування перспективного соціально-економічного розвитку Українських Карпат // Соціально-економічні дослідження в перехідний період: Сталий розвиток Карпат: сучасний стан та стратегія дій (Зб. наук. пр.), Вип. 6 (62) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень. Редкол.: відп. ред. академік НАН України М.І. Долішній. – Львів, 2006. – С. 29-37.

***Губани Г.Г.* Теоретические проблемы осуществления региональной диагностики развития производительных сил.**

Рассматриваются теоретические проблемы осуществления диагностики социально-экономического развития производительных сил региона, а именно: определение сущности региональной диагностики, очерчивание ее видов и др., а также освещаются подходы к построению эталонной модели производительных сил региона на примере Закарпатской области.

Ключевые слова: регион, региональная диагностика, производительные силы, эталонная модель, теоретические проблемы.

***Gubani G.G.* The theoretical problems of realization of regional diagnostics of development of productive forces.**

The theoretical problems of realization of diagnostics of socio-economic development of productive forces of region are examined, namely: determination of essence of regional diagnostics, outlining of its kinds and other and also light approaches to the construction of standard model of productive forces of region on the example of the Zakarpatska area.

Keywords: region, regional diagnostics, productive forces, standard model, theoretical problems.

Надійшло 25.03.2008 р.